

Vannklimrisk

Kartlegging av giftbomber i eit endra klima

Klimaomstillingskonferanse, 27. april 2022

Marta K. Jansen og Torunn G. Hønsi, Vestlandsforskning

NORADAPT

NTNU

VESTLANDSFORSKING

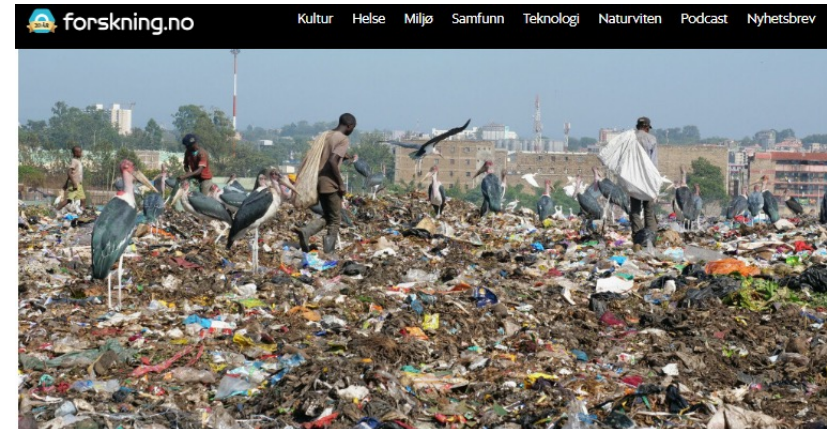
(2020-2023)

Vassforvaltar i eit endra klima – VANNKLIMRISK
Nye forvaltingsverktøy for risikoanalyse av klimapåverka spreining av miljøgifter til vassmiljø

Den tredje globale miljøtrusselen

FNs miljøforsamling skal opprette eit internasjonalt panel for kjemikalier, avfall og ureining

FN sine berekraftsmål:

Dandora er Nairobis største avfallsplass. Hver dag havner 3.000 tonn søppel her. (Foto: Klima- og miljødepartementet)

Aldri før er det produsert så mye kjemikalier. Nå skal det lages et internasjonalt panel for forurensning

Forskere har vært pådriverne for å få det til.

 Elise Kjørstad
JOURNALIST

Lørdag 26. mars 2022 - 04:30

Det er ventet at stadig mer plast vil havne på avveie i havet og naturen de neste tiårene, dersom det fortsetter som nå.

Samtidig produseres det 50 ganger så mye kjemikalier som på 1950-tallet, og hvis det fortsetter, vil produksjonen være tredoblet i 2050, ifølge en studie fra januar.

Har vi kontroll på at det vil gå bra? Nei, mener forskerne bak studien.

I tillegg til plast finnes det også 350.000 ulike kjemikalier i miljøet.

– Det er så mange kjemikalier at det er umulig å studere effektene av alle sammen.

Mål med VANNKLIMRISK prosjektet

Auke kunnskap om miljøgifter og kvar dei er å finne i kommunane

Kartlegge fleire potensielle kjelder til ureina grunn i Grunnforurensning (GF)

Samle og systematisere kunnskap om korleis klimaendringar og naturskadehendingar kan påverke ureina lokalitetar og kjemisk tilstand i vassmiljø

ROS analyse ved hjelp av Story Map verktøy (GIS og WMS kartlag)

Betre kunnskapsgrunnlaget for og koordinere arbeidet med vassforvaltning, ureiningsarbeid og klimatilpassing i kommunane

Deltakrarar i VANNKLIMRISK

PROSJEKTEIGAR: Sogn og Fjordane Fylkeskommune

FoU: Vestlandsforskning og NTNU Institutt for geografi (Noradapt)

VI HAR MED 3 REGIONAR med 3 CASE VASSOMRÅDER (VO):

- **REGION MIDT: ORKLA VO** – Statsforvaltaren i Trøndelag, Trøndelag fylkeskommune, Tynset, Oppdal, Rennebu og Orkland kommune
- **REGION SØR/AUST: AULI VO** – Statsforvaltaren i Vestfold og Telemark, Vestfold og Telemark fylkeskommune, Tønsberg og Larvik kommune
- **REGION VEST: YTRE SOGN VO** – Statsforvaltaren i Vestland, Vestland Fylkeskommune, Sogndal, Vik, Høyanger, Gulen og Solund kommune

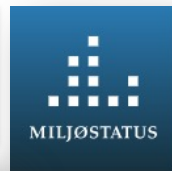
Byggjer på forprosjektet TOKSKLIM

Funn:

1. Kommunane hadde liten kjennskap til samspel mellom klimaendringar, ureining og vasskvalitet
2. Små og mellomstore kjelder til miljøgifter var ikkje registrert i databasen Grunnforurensning
3. Lite overordna rettleiing for å koordinere vassforvaltning, ureining og klimatilpassing på tvers av sektorar

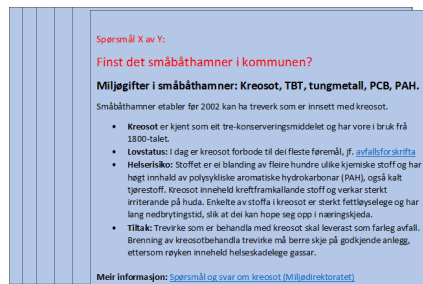
“Miljøgiftkartleggeren”: Heve kunnskap om og auke kartlegging av lokale miljøgiftkjelder i kommunane

Grunnforurensning – bransjer og stoffer
 Dette er en oversikt over mulige forurensninger som kan ligge i grunnen etter ulike typer bransjevirkshet. Listen er ikke uttømmende og forurensning må vurderes i hvert enkelt sak.

MILJØGIFTKARTLEGGEREN

- Bruke tilgjengeleg offentleg informasjon om miljøgifter, ureining og kjelder
- Utvikle eit digitalt informasjons- og kartleggingsverktøy = “Miljøgiftkartleggeren”
- Registrere nye lokaliteter i databasen Grunnforurensning
- Oppdatert kartinformasjon om ureina lokaliteter lokalt, regionalt og nasjonalt

Kuns

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Vannforvaltning i et endret klima

Mer ekstremnedbør og naturskadehendelser som flom og skred øker risikoen for at miljøgifter kommer på avveie i naturen.

Jan Ketil Rød, Tomasz Opach, Marta Jansen og Torunn Honsi
4. mars 2022

Samproduksjon med kommunar, vassområde-koordinator, Fylkeskommune og Statsforvaltar + Nasjonal referansegruppe = NRG

AP1: Kunnskapsinnhenting og samskaping - nye samhandlingsformer

Kommunar/VOK deltek på intervju, workshops regionalt, og ev. andre møter i

AP2: Utvikling av dataverktøyet «Miljøgiftkartleggeren»

Kommunar, VOK, FM og FK kjem med innspel til tekstar og design på verktøyet, testar ut.

NRG

AP3: Utvikling av GIS-applikasjoner for ROS-analyse av klimaindusert spredning av miljøgifter

Kommunar, VOK, SF og FK kjem med innspel til kartbaserte datasett som vil vere nyttig for å vurdere risiko og sårbarheit for spreing av ureining/miljøgifter i deira

NRG

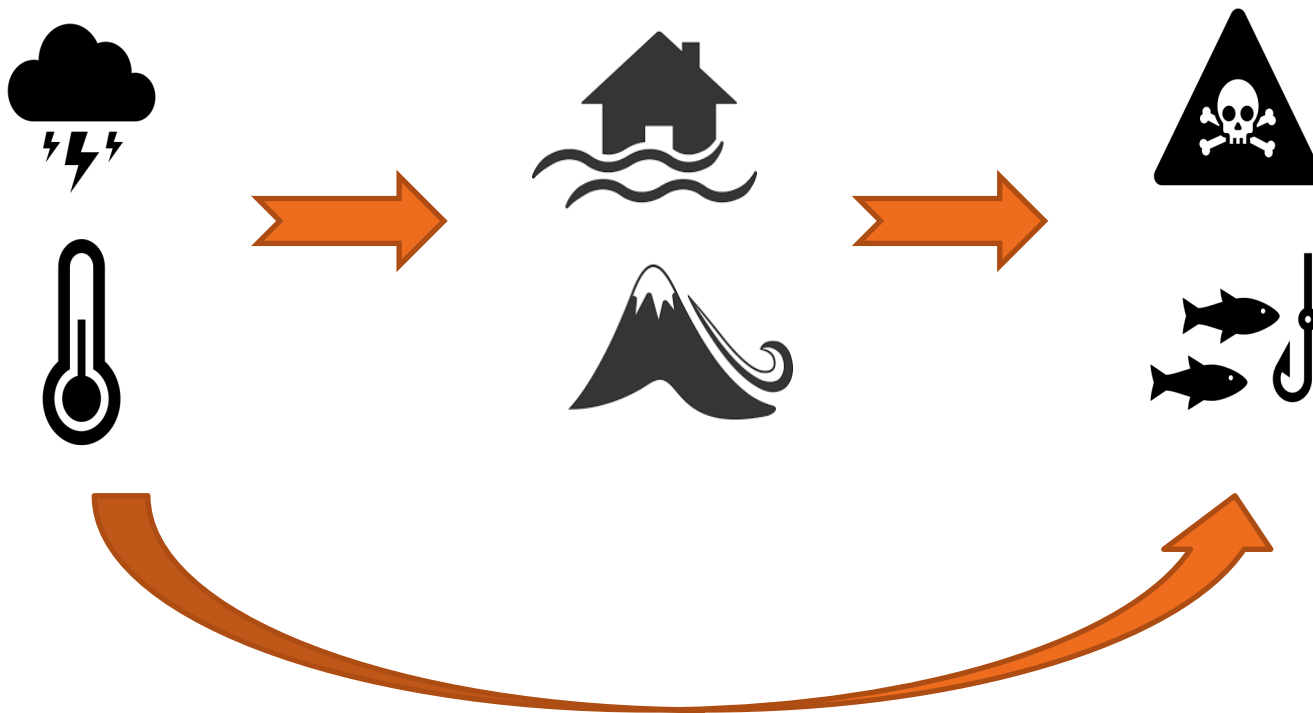

AP4: Implementering og evaluering av metode- og produktinnovasjonar

Kommunar, VOK, SF, FK kjem med innspel til endringar og evaluerer verktøy og GIS-basert ROS analyse. Deltek på

NRG

Direkte og indirekte effektar av klimaendringar på ureina grunn

Meir utvasking og erosjon frå ureina grunn

- Ekstrem nedbør, storflo og flaum er vist å auke utvasking og spreining av avfall, miljøgifter og suspendert stoff frå ureina grunn, deponi, fyllingar
- Meir nedbør vil vaske ureining frå veg/vegkant ut i vassførekomstar (mikroplast, PAH, tungmetall, ftalat, bisfenolA)
- elveerosjon og erosjon i kystsona fører til utgraving og spreining av miljøgifter frå elvenære/kystnære avfallsdeponi/fyllingar

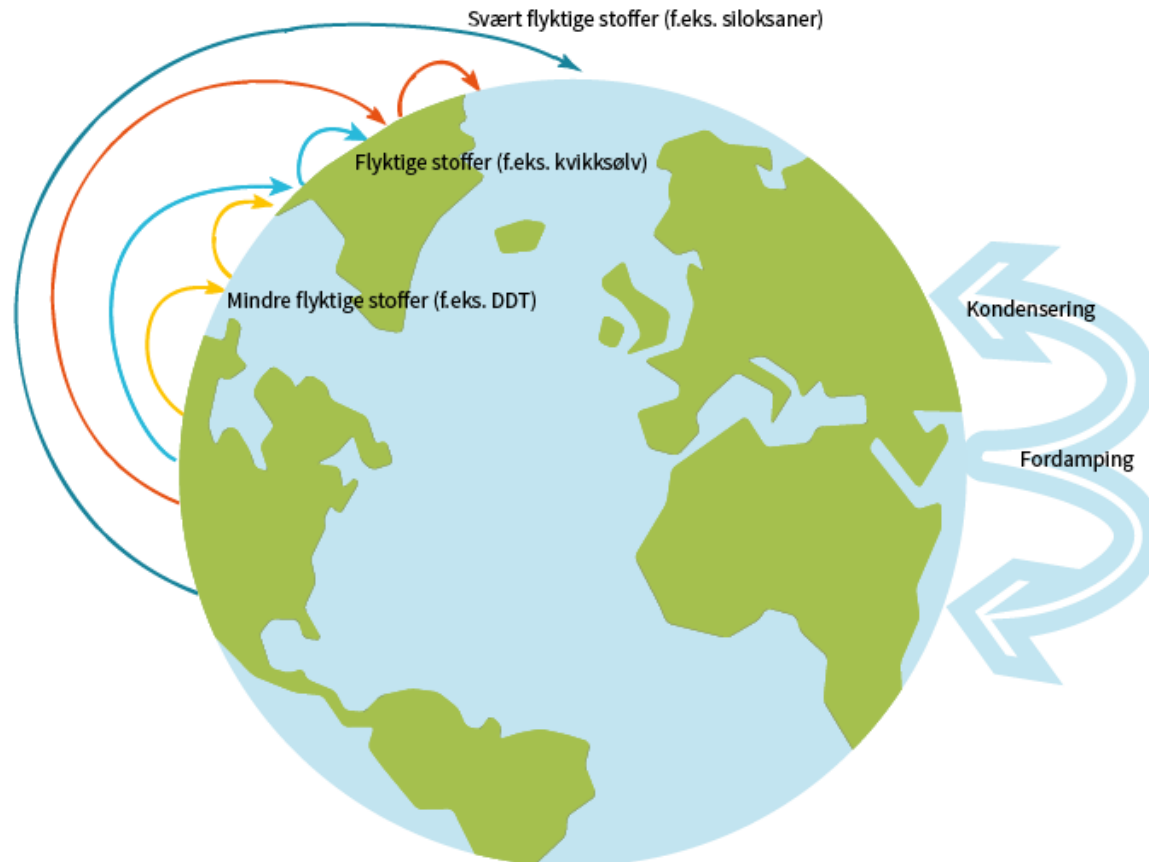
Havet stig – mange kystnære, ureina lokalitetar kan ligge heilt/delvis under vatn i framtida

Figur 1 Framtidig havnivå og stormflo: Harstad skipsindustri

Auka global temperatur vil auke langtransport av flyktige/semiflyktige miljøgifter

Spredning av miljøgifter med luft

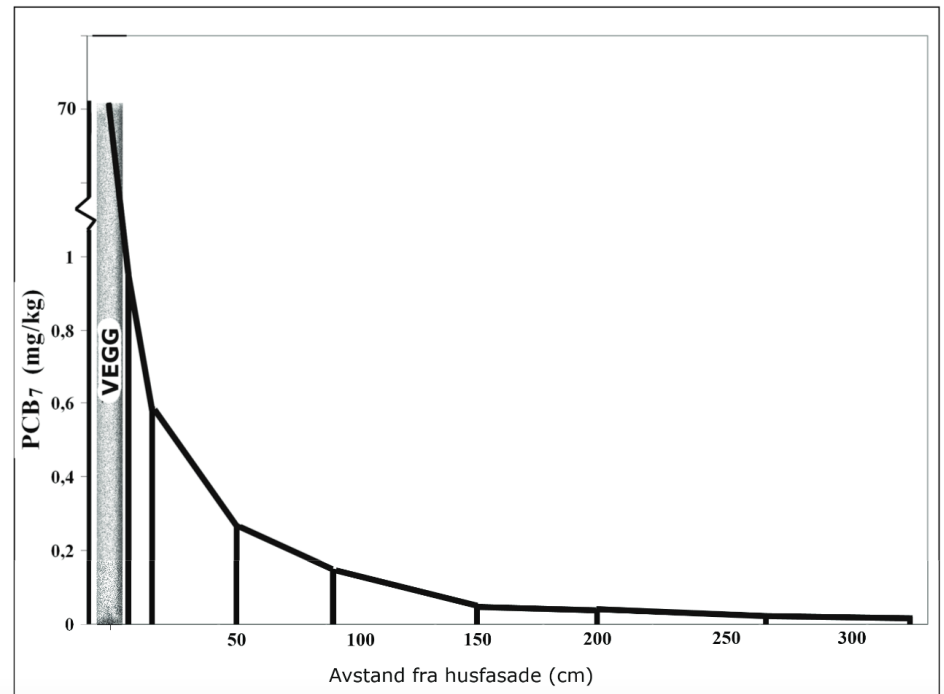
Meir spreining av miljøgifter frå ureina grunn pga. tørke, hetebølgjer og skogbrann

- Tørr jord – støvar meir – kan spre ureining frå øverste jordlag til luft og til nærliggande avlingar (t.d. Cd)
- Toksiske stoff (som dioksin/PAH, PM 2,5) vil bli frigjort ved skogbrannar eller brann på avfallsplassar – spreidd med luftstraumar

Meir forvitring av husfasadar og bygningar –> meir miljøgifter i byjord, overvatn og sandfang

- Auka solinnstråling, auka temperatur, sur nedbør, sterk vind og sterke regnskyll vil påverke forvitring og malingavskaling på bygg
- Gjort funn av PCB og bly (Pb) i sandfang i bydelar med gamle bygårdar Eks. Bergen kommune si kartlegging av ureiningskjelder rundt Puddefjorden

Kjelde: [NGU Rapport 2008.080](#)

Endra mobilitet og toksisitet av miljøgifter pga. auka temp, endra salinitet og pH

- Auka temp – aukar opptak, giftigheit, metabolisme av miljøgifter
- Endra pH kan påverke biotilgjengelighet og effekt av t.d. farmasøytiske legemidlar frå fyllingar/avløpsslam på vasslevande organismar
- Endra pH – gir endra toksisitet av spesielt tungmetaller i vassmiljø, t.d. Al, Cu
- pH i overflatevatn vil påverke kor løyseleg eit stoff er og kor biotilgjengeleg det er, t.d. tungmetall
- Auka saltvassinntrenging i kystnære deponi kan endre mobilitet og toksisitet til miljøgifter i fyllingane

Delmål 3: GIS-støtta ROS-analyse for å vurdere fare for spreiring av miljøgifter frå ureina grunn i eit endra klima

Trinn 1	Trinn 2	Trinn 3					
Identifisere miljøgiftkilder med innovasjonen MILJØGIFTKARTLEGGEREN	Kartfeste og registrere de nye miljøgiftkildene i GRUNNFORURENSNING	Bruke og utvikle nye GIS-applikasjoner for å vise klimaendringer					
<p>Spørsmål 6 av 30: Finnes det småbåthavner i kommunen?</p> <p>Småbåthavner kan inneholde ferskvannige stoffer (BSE), tungmetaller (Eks. bly, sink), PCB, TBT etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kilder til miljøgifter: Bruk av COA (bopper, krom, aramid) impregnering materialer og trensk innsett med kreosott. Bruk av Utenforholdig bensinstoff på båter og maling med tungmetall og PCB. Levetidstid: 1 dag er kreosott og COA impregnering materiale forbeholdt å importere, eksportert og samlet til produktforordningen. Det er framskrevet lov å ta i bruk, men når det skal slippes ut må det håndteres som farlig avfall. Miljørisiko: Stoffgruppen PBT heper seg opp i levende organismen, og føre av de er meget giftig for vannlevende organismen, og kan påvirke m.a. forplantningsevnen til fisk. TBT er giftig for reproduksjonen i sjøpattedyr. Helserisiko: Kreosott inneholder PBT og andre kreftfremkallende stoffer og virker sterkt irriterende på huden. Lokale tiltak: <ol style="list-style-type: none"> Registrere lokaliteten i Grunnforurensning Ta miljøprøver eller pålegge grunneier, eller av småbåthavnen om å ta miljøprøver for å undersøke graden av forurensning. Ta til opp avfallsbeholdere for oppsamling av farlig avfall og kreosott som er behandla med kreosott og COA forordningen kap. 15. <p>Mer informasjon: Spørsmål 6 av 30 om kreosott, Miljødirektoratet, Miljøstatus.no</p>							
Eks. på spørsmål i nettverktøyet, med lenker til relevant informasjon og lovverk og forvaltningstips	Eks. på kartlagte forurensede lokaliteter i Grunnforurensning og påvirkningsgrad (utsnitt fra Voss sentrum)	Eks. på kart som viser flomsone (200 årsflom) og flomaktsomhetsone (utsnitt fra Voss sentrum)					
Trinn 4							
Gjøre en GIS-støttet risiko- og sårbarhetsanalyse av ulike klimapåvirkninger på forurensede lokaliteter for samlet spredningsvurdering og grunnlag for å vurdere forebyggende eller skadedempende tiltak (opprydning, tildekking, sikring, miljøovervåking etc)							
	Flom	Overvann	Havnivå	Erosjon	Skred	Kvikkleire	Etc.
Utslipp av miljøgifter fra kilde X	Yellow	Red	Green	Red	Yellow	Green	Green
Utslipp av miljøgifter fra kilde Y	Red	Yellow	Green	Yellow	Green	Green	Red
Etc ...	Yellow	Yellow	Green	Yellow	Green	Green	Yellow